

### **OSTRZEGĄĆ** (77) *vb impf*

o oraz a jasne; -é- (6), -e- (2); -é- *Oczko, OrzJan*; -e- *Mącz*; -é- : -e- *SarnStat* (4:1).

*inf* ostrzegać (5). ◇ *praes* 1 sg ostrzégam (7); -am (4), -am (3); -am *OrzRozm, Mącz, BielSen*; -am *ActReg, CzahTr*; -am : -am *BielSat* (1:1). ◇ 3 sg ostrzégą (8). ◇ 1 pl ostrzégamy (5). ◇ 2 pl ostrzégacie (1). ◇ 3 pl ostrzégają (3). ◇ *praet* 3 sg m ostrzégął (6). *f* ostrzegała (3). ◇ 3 pl m pers ostrzégali (2). ◇ *fut* 3 pl m pers będą ostrzegać (1). ◇ *imp* 2 sg ostrzégaj, ostrzégajże (10). ◇ 3 sg niechaj ostrzégą (1). ◇ 1 pl ostrzégajmy (1). ◇ 2 pl ostrzégajcie, ostrzégajci(e)ż (2). ◇ *con* 2 sg m byś ostrzégął (1). ◇ 3 sg m by ostrzégął (2). ◇ 3 pl m pers by ostrzégali (1). ◇ *impers* ostrzégano (1). ◇ *part praes act* ostrzégając (17).

*Sł stp, Cn notuje, Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – *XVII* (z *Cn*) – *XVIII w. s.v. ostrzedz się*.

1. *Przestrzegać kogoś, aby się miał na bacności; informować o czymś; monere Mącz, Cn; cavere, facere aliquem cautum a. cautiorem, praemonere a periculis Cn* [w tym: kogo, co (26)] (36) : Więc liżká gdy to vřzřálá/ Lowcá táko ofřzegálá: Orłowi ták bárzo nie wierz/ A zásię mu fkrzydłá obrzeż. *BierEz Iv; LibMal* 1552/172; y iáko Areřtator Sřdy ofřzegác ma: Iákiego zálye dľugu iákim porzřadkiem ná dobrách zmárľego dľuźniká doydźie *GroicPorz eev; KrowObr* 108v; Mnimał Benádáb áby ktory z iego ludzi ofřzegál Izřaelity/ przeto fie pilnie wywiádował tego. *BielKron* [85<sup>2</sup>]v; A gdy fie ktore kroleřtvo burzyło przećiw Cefárzowi/ w onym kroleřtwie ná wieży on przełozony w dzwonek dzwonił ofřzegáiac Cefárzá *BielKron* 418v; řtrože ktory ná wierzchu máľztu fiedzř/ obaczáia fkały řzkodliwe á ofřzegáia okřęty. *BielKron* 457v, 63; Moneo, Nápominam/ ofřzegam. *Mącz* 230d; *BielSat* B4v, G4; *HistHel* [A2]; *BielSen* 17; *ActReg* 165; řtrzećiefz y wy rádę řwoiey weľny [...]. A karzćie ofřzegám Węgieřfká przygodá/ Zábiegáiac iey mądře y dobrze przed řzkodá. *CzahTr* E4v.

*ostrzegać czego* [= *przed czym*] (1): A nákoniec zákázował przy tym Bog/ y małżeńľkiego z ludźmi rozney religiey řpowinowácenia. częgo teź y Páwełř. [ř] w nowym zakonie ofobliwie ofřzega. *PowodPr* 39.

*ostrzegać od kogo* [= *przed kim*] (1): Ofřzega Pan od takowich gdzie mowi przes Ezaiařa: Popule meus qui te beatum dicunt ipfi te decipiunt. *PaprUp* K4v.

*ostrzegać z czego* (1): [Pan Bóg] iáwnie ćię gľoľem řwym wabi ná to/ co czynić maľz/ częgo fie wyřzřégác maľz/ y ná co pilné oko mieć maľz/ w ták iáwnych Tureckich zdrádách. Ale mimo to iefće/ nie ieno ćię Pan Bóg z tych niebefpieczeńřw tákich gľoľem ludzkim ofřzega áleć iefće té narody iedna *OrzJan* 108.

*ostrzegać przez kogo* (1): Tęgo teź czářu Krol Angieľľki przez ich poľły/ ofřzegál Luteriany/ áby fie mieli ofřroźnie/ bo fie nánię wřzytcy zbieráia. *BielKron* 224.

*ostrzegać o kim* (1): wřdziecznie teź to krol ye<sup>řo</sup> M. przymvye yz pan voyewoda tak sprzyazlywie oniey [o króľowej węgieřskiej] Krola ye<sup>řo</sup> M. ofřzega y zřda yeflybi czo takiego yefće rozvmial y wiedział yzebi krolowy ye<sup>řo</sup> M. znacz dał *LibLeg* 11/71.

*ostrzegać w czym* [= *przed czym*] (3): A gdiź mu [Sokratesowi] řzeczono iuź cie náľmierć ofładzono, odpowiedział, ku řmierci ćiągnie przirodzenie, á gdi go wřim ofřzegalí [...] teďy on Crytonowi řwemu ofobliwemu řzekł, że potřezech dniah vmřę *BielŻyw* 55; *PaprUp* L3. *Cf Ze zdaniem*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: w tym (1); aby (8), iż (1), żeby (1)] (10): Kupiec łowcą o to pytał. [...] Co mu niedźwiedź w vcho łzeptął. Łowiec rzekł w tym mię oftrzegął/ ábych łkory nie przedawał *BierEz* I4v; *KrowObr* 108v; *OrzRozm* K4v; *BielKron* 5, 54v, 224; áby ná zaráżonym mieyfcu niebywáli/ oftrzegáć. *SienLek* 3; *WujJudConf* 39v; Oftrzegáli przytym/ iż ná tym piałzczánym fundámenćie/ w krotkim czásie miałá vpáść więtfza część ártykułow napewnieyfzych á napowaźnieyfzych wiáry náłzey *CzechEp* 108; Nie máłz v was vrzędú/ ktoryby iáko ná łpiczy síedząc pátrzał ná połtępki z wałz káždego oftrzegáiąc/ żeby kto życiem łwem Rzeczypołpol: nie płował *GórnRozm* C2.

W połączeniu z zapowiednikiem przytoczenia [w tym: mówiąc (3), mówić (1), powiadając (1), tymi słowy (1)] (6): Chrobak iego proftość widząc/ Oftrzegáł ie táko mówiąc: Dziecię dobrze się rozmyśłay/ A nie ládá czego łápay. *BierEz* L3v; *KrowObr* 108v; Otto Páccius oftrzegáł Lánthgráfá Philipá y Ianá Kurfierłtá Sáłkiego powiádáiąc/ iż łie nánie mocnie zbieráią krol Ferdynánd/ Báworłkie Kłiążętá z Biskupy przednieyfzymi *BielKron* 205v; Turek Bálent [...] połłáł táiemnie do Pereniego/ oftrzegáiąc go tymi łłowy/ wieźdżay z woylká Niemieckiego co rychley z Węgry *BielKron* 312v; *PaprUp* H4, L3.

a. *Być przestrogą dla kogoś [kogo] (1)* : Fortunny to bywa/ ktorego cudza łzkodá oftrzega. *BielKron* 333.

2. *Chronić, pilnować, uważać na coś; custodire Vulg [w tym: kogo, czego (12)] (13)* : Oftrzegay nogi twoiey gdy wchodziź [!] do domu Bożego [!]/ á przybliź łie ábyś słyłłá. *Leop Eccle* 4/17; Y ty Krolu oftrzegay/ wierz mi/ zdrowia łwego. *RejZwierz* 36v; Zbroie nigdy/ a konia pułćić łię niechćieli [...] / łtąd rzeczypołpolitá Macie/ moi polacy/ na łwiat znakomitá. Lecz tego łnadź niewiećie/ iłz/ iáko dołtaią łimże rownie łpołobem Krolełtw oftrzegaią. *KochSat* A2v; Powtore tá konfederacia ielł nieprzyłtoyna: ktorey wády narod Polłki nád inłze do vmoru oftrzega. *PowodPr* 42.

*ostrzegać od czego (4)*: GRudnia oftrzegay głowy łwey od mrozow *FalZioł* V 49; Niechay wzdy rozum vżywa na włzem łwey zwirzchnoći A oftrzega wolney myłli od płochey miłoći *RejJóz* F6v; bo Anyoł Pańłki łtanie wnet przy thobie/ ciełząc cie ábyś łie nic nie trwożył/ á oftrzegáiąc cie od káždego niebełpieczeńłwá. *RejPos* 110, 223v.

*ostrzegać około czego (1)*: Dayem wiedziecz v k.m abi nie raczil włitko miełzkacz w wylnie abo w Cracowie ale abi oftregal okolo swoyey zyemie pogranyczney abi was niełdradzyly Thurczy *LibLeg* 11/47.

*ostrzegać przed czym (1)*: LVtego miełiáczá [...] głowy oftrzegay przed zimnem *FalZioł* V 46.

a. *Bronić kogoś lub coś przed czymś; zapobiegać czemuś (3)* :

*ostrzegać czego [= przed czym] (2)*: Ale kancelaryja JKM i koronna ostrzegajác w tem szkody Rzeczypołpolitej, [...] zostawić się z powinności swej ma pokorná prośbę swá Krolowi JM, ukazując prawo pospolite [...]. A iuz tego nie czynili jakich przywilejow namnożyli [...] prawom naszym przeciwnych *Diar* 74; Przetóź oftrzegáiąc vpadku ludzkiego [...] vłtáwiamy/ áby w łpráwách/ od łádu Ziemłkiego [...] Trybunał teraznieyfzy był powinien dáwać diláćię *SarnStat* 862.

*ostrzegać od czego (1)*: Hiłtorie łá náuka żywotá/ iáko obrázy álbo łwiece łpráwám ludzkim w vmyłle łwiećąc/ oftrzegáiąc nas od przygod złych *BielKron* 333v.

**3. Przestrzegać czegoś, trzymać się czegoś, mieć na uwadze, zachowywać; custodire PolAnt (13) :**

*ostrzegać czego (11):* Nie będzie odiet mąż s pokolenia twego od ftołcá kroleństwá Izráelŕkiego/ iefli będą oŕzregáć przykazánia moiego. *BielKron* 77v; *BudBib Deut* 26/18, *Ps* 77/7; [*Jan Ocieski*] niebywalci Rectorem ale fie nacnocie rozumiał/ i tak iei oŕzregal ze zonego vrzadu iego/ niezło nic ku ŕkazie rzetzi pópolitey *PapUp* C; *ActReg* 30. *Cf Ze zdaniem.*

*Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami: tego (5), to (1); aby (5), co (2), że (1)] (8):* Aizchmy iednak przedfię oba niewolnici A czo nam włáfnie przyŕtoi oŕzregaymy wŕzytci *RejJóz* F2; *GroicPorz* gg3v; Bo iuz ten nic nie czyni/ iedno co ŕlufznego/ Oŕzregáiąc ná wŕzytkim co ieft pocźciwego. *RejWiz* 98v; Oŕzregayze thedy tego káždy nędzny á vbogi człowiecze/ ábyś łobie nie lekcze ważył tego ták miłóściwego vpominánia Páná twoiego. *RejPos* 205v, 131v, 219v; *Oczko* 16v; *ActReg* 44.

**4. Wystrzegać się czegoś, chronić się przed czymś (9) :** A my prętko nie wiedzác ná co przyzwalamy/ Iezli nie z náŕzú háńbú że nie oŕzregamy. *WierKróc* A2.

*ostrzegać kogo, czego (3):* Strzeźcie zamkow á koŕciołow By z nich nie było popiołow Bo w nich złotá ŕrebrá wiele Nacz ważú nieprzyiáćiele A do tych złotych kielichow Oŕzregaycie zordy mnichow *RejRozpr* F4; Przed czáfemci chorobom trzebá więc zábiegáć. Owŕzem teź złych przypadkow przed czáfem oŕzregáć. *MycPrz* I C4. *Cf Ze zdaniem.*

*Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1); aby (4), by (2)] (6):* Prze Bog mili Polacy/ oŕzregaycieŕz tego/ Byfcie ni w czym nie lżyli/ rodu ták ŕlawnego. *RejZwierc* 90; oŕzregay ábyś nie zápomniál Páná twego/ ktory cię wywiodł z niewoley Egipŕskiej *BielKron* 44, 39, 115; A wŕzákoź vważay czáfy/ á to czyni co należy y doŕtátkowi twemu/ y ŕtanikowi twemu. Bo będzieŕzli fie ciágnął nád ŕtanik pocźciwy ŕwoy/ oŕzregay potym áby fie około ciebie nieprawdá nie zámnożyłá. *RejZwierc* 25v, 186.

**5. Zastrzegać sobie coś, zapewniać, zabezpieczać (6) :**

*ostrzegać co (5):* Nie bez przyczyny to łobie oŕzregacie. Bo czuiecie że miedzy wámi łámemi łá y będą: ktorzy przeciw tey wáŕzey vgodzie ŕzturmowác nieprzeŕtáná. *WujJud* 13v; IZ Poŕłowie téyże ziemie Goŕtyńŕkiey/ proŕili: áby zapifiy w Aktá Ziemŕŕkie/ álbo Grodzkie z inŕzych ksiąg introdukowáné/ tym ktorzy ie introdukuią były zás wrácáné y niehámováné. Tedy im to oŕzregamy: y wrácáć Originália/ iáko fie to y wŕzędzie indzie záchowywa roŕkázuiemy. *SarnStat* 813 [*idem* 822, 1153], 491, 822, 1153.

*Ze zdaniem dopełnieniowym (1):* Item/ Oŕzregáiąc áby żaden w téy Exequuciiéy nád ŕlufnoŕć obciázón nie był/ vŕtáwiamy *SarnStat* 93.

*Synonimy:* **2.** *chronić, pilnować; a.* *bronić; 3.* *chować, dzierżeć, pełnić, zachowywać.*

*Formacje współrdzenne cf STRZEC.*

*Cf OSTRZEGAN, OSTRZEGANIE*